

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Žemės
druska

Ėmiau bijoti protingų žmonių.

Jų vis daugiau ir daugiau, ir tokių nepakančių – vos tik iškrėsi kokią kvailystę, žiūrėk, jau ir esi nurašytas ir padėtas į tam tikrą lentynėlę, iš kurios vargu ar bebūsi perdėtas kur nors garbingiau. Netgi fb yra tokia protingųjų grupė, kuri baisiai netoleruoja kvailiukų ir visaip iš jų tyčiojasi. Nors ne vieną sykį man buvo dingtelėję, ar tie fb protingieji patys kartais nebus kvailiai per visą pilvą: na juk negali normalus žmogus laikyti kvailu dalyko, kurio nesupranta. Pavyzdžiui, modernaus meno, kuris jau kažkada yra tapęs klasika, o nekęst dabar reikėtų postpostmodernizmo, jeigu jau taip nori ko nekęsti.

Kažkaip tie mūsų protingieji atsilieka nuo laikmečio. Laikosi įstri-gę kažkokioje nebūto dvasingumo erdvėje.

Kitas pobaisis dalykas – kai protingas žmogus neturi humoro jausmo. Arba manosi jį turįs – na, tokį intelektualų, žinote, jausmą, ne arklišką ir ne prasčiokišką (nors ar ne W. Szymborska yra pasakiusi – jei-gu žmonės reaguotų tik į intelektualų humorą, tai daugiau nei pusė jų apskritai gyvenime nė karto nenusijuoktų). Ir dar kai nori būti šmaikštus per jėgą. Tokie žmonės irgi iš sunkiai išveriamų rūšies.

Nežinau, ar tiesa, kad buvo toks laikas, kai už senus anekdotus ir nejuokingus pokštus kapodavo galvas. Bet, ko gero, taip darantieji el-gėsi adekvačiai. Kita vertus, gal žmonės nebuvo tokie kantrūs, kaip dabar.

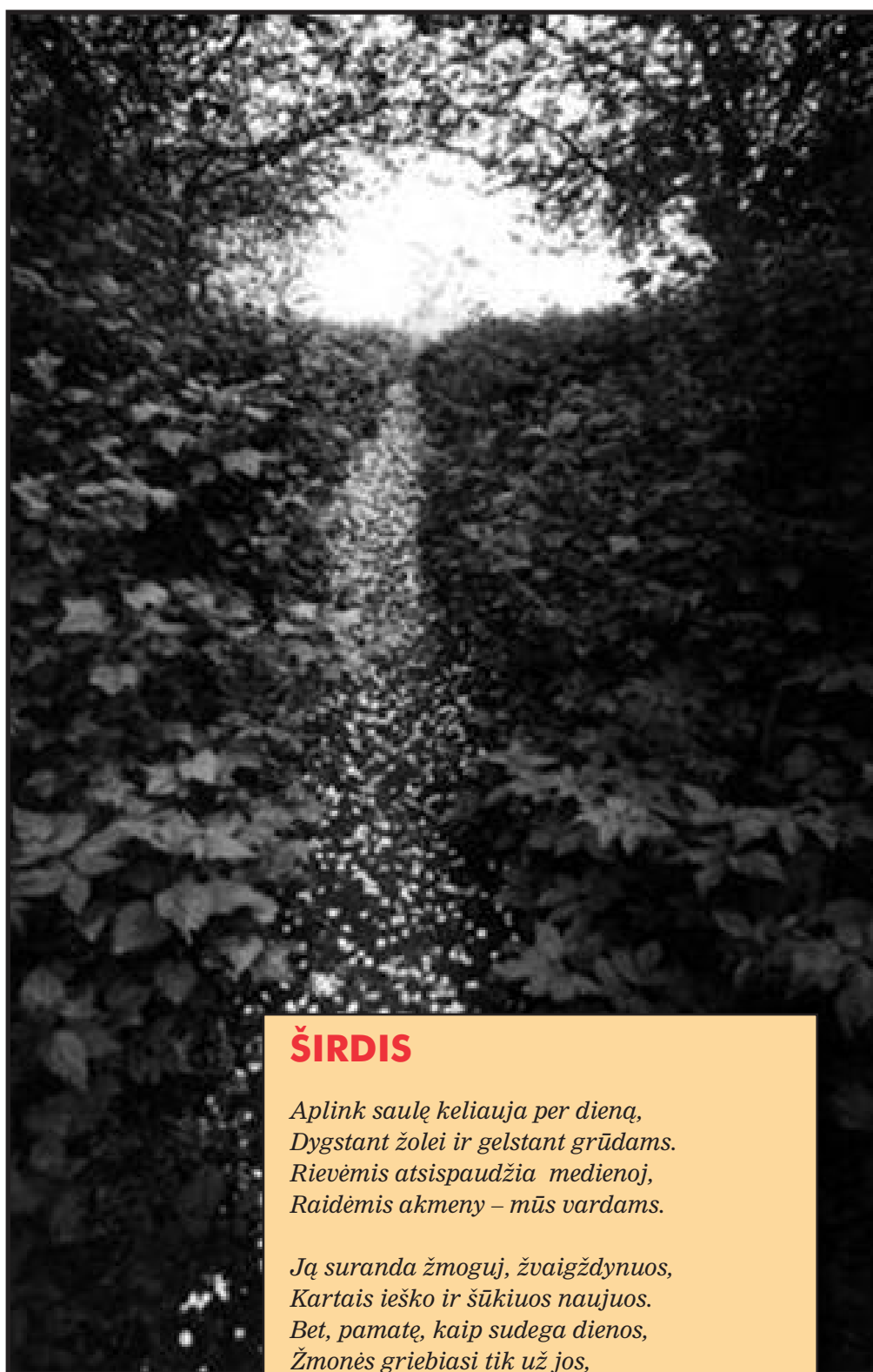
Protingi žmonės žino viską. Koks menas yra teisingas, kokia po-litika – morali. (Nors būdvardžiai, taikomi šioms sritims, išmintingą žmogų verstų pakilnoti antakius). Kaip pagal veido bruožus galima atskirti degeneratą nuo šviesuolio. Kokiais būdais ir pagal kokias są-mokslo teorijas mes esame manipuluojami įvairaus plauko lobistų, politikų, šarlatanų, verslo grupių, farmacijos mafijos. Neretas toks protingasis siūlosi tapti grupelės vedliu, išaiškinančiu, kame sly-pi blogio šaknys. Tokia, žinote, žemės druska – neabejotinu teisuoliu.

Va kai tik taip atsitinka, iškart nustoju tikėti, kad tas žmogus yra protingas.

Jis tiesiog tokiu besidedantis eilinis kvailys, ir tiek. Sąmokslo teo-rijų auka, spurdanti voratinklyje, kurį pati susikūrė. O tai, kad nere-tai toks žmogus paniekinamai žiūri į religiją, tikėjimą, dvasines praktikas (neturiu omeny ezoterikos – įvairių magijų, okultizmo, ast-rologijos, reinkarnacijos ir pan.), liudija, kad pagrindas, kuriuo remiasi jo protas, yra perdėm plokščias ir empiriškas. Ir užtat koks nors kvai-liukas, tikintis stebuklu (tarkim, kad Viešpats prikels ne tik jį, bet ir jo mylimą šunelį ir jiedu galės susitikti prie dangaus vartų), yra lyg šviesos spindulys pilkoje kasdienos banalybėje.

Niekam nepatinka pikti, tamsūs ir kerštingi kvailiai. Niekam jie ir neturi patikti. Bet neniekinkime kvailiukų, tikinčių meile ir stebuklais, pasiruošusių aukotis dėl švie-sos spindulio ir būti dulke ant Kristaus kojų. Jie yra šios žemės druska, o ne protin-gieji, kurių protas siauras ir plokščias.

Renata Šerelytė

Romualdas Rakauskas.
Iš ciklo „Žydėjimas“

ŠIRDIS

Aplink saulę keliauja per dieną,
Dygstant žolei ir gelstant grūdams.
Rievėmis atsispaudžia medienoj,
Raidėmis akmeny – mūs vardams.

Ją suranda žmoguj, žvaigždynuos,
Kartais ieško ir šūkiuos naujuos.
Bet, pamatę, kaip sudega dienos,
Žmonės griebiasi tik už jos,

Kol sudyla kaip lauko plaštakė,
Plakdama vis garsiau ir garsiau.
Visą amžių į šviesą ji lekia,
Ar nulėkus jai lieka šviesiau?

Stasys Jonauskas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizi-jos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugoji-mas bei lietuviybės puose-lėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

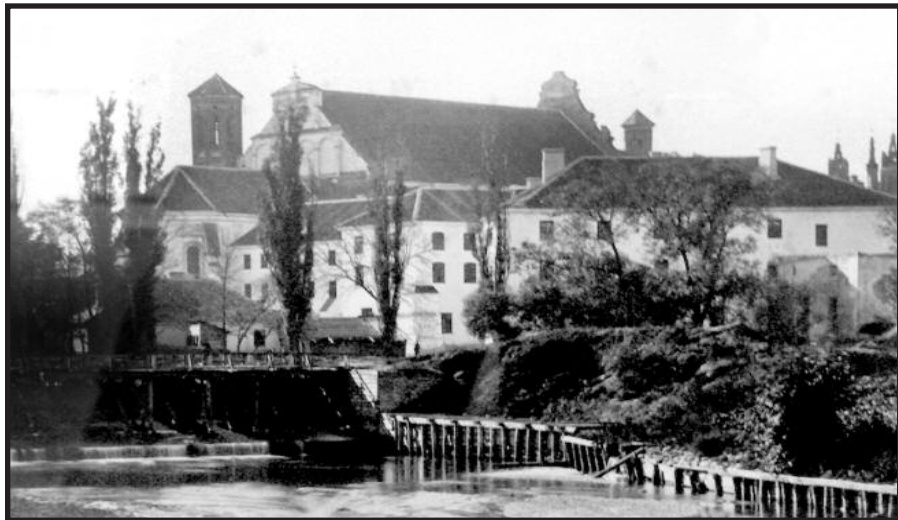
1-as psl. Renata Šerelytė. Žemės druska • 2-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Vilniaus praeities vaizdai • 3-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Gyvenimas – ne grifelinė lentelė: jokio puslapio neištrins • 4-as psl. Daina Opolskaitė. Niekada. Novelė • 6-as psl. Algis Vaškevičius. Frankofonijos renginiuose – lietuviški atgarsiai ir sąsajos • 7-as psl. Renata Šerelytė. Sa-vaitgalis Cool! • 8 psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Kinų meno paroda • Lietuvoje prasidėjo Kino pavasaris

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Vilniaus praeities vaizdai

Juozapas Čechavičius ir jo epocha fotografijoje

Basųjų karmeličių vienuolyno Šv. Juozapo sužadėtinio bažnyčia (VU biblioteka): J. Čechavičius pateikė tokį nuotr. aprašymą: Basųjų seselių katalikų bažnyčia, dabar prarasta, dešinėje pusėje, šešėlyje, – sargas su šluota, kairėje ant namo priengio sėdi žmogus

Bernardinų vienuolynas

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Reikšmingiausiam XIX a. Vilniaus fotografui ir pirmųjų fotoateljė steigėjui **Juozapui Čechavičiui** (lenk. *Józef Czechowicz*, 1818–1888) paroda surengta 2018 m. pab. kovo pr. ir skirta 200-osioms jo gimimo metinėms (gimtadienis įtrauktas į UNESCO atmintinų datų kalendorių). Tai ne pirmoji jo paroda Lietuvoje: 2015 m. Vytauto Kasiulio muziejuje jau rodytas „Juozapo Čechavičiaus Vilnius“.

Užsiregistravusiems į ekskursiją (*šios parodos uždarymo proga*) apie pirmuosius Vilniaus metraštininkus pasakojo kuratorius Dainius Junevičius. Pastarieji darbai susiję su Vilniaus istorija (panoraminiai vaizdai su tos epochos vilniečiais: praeiviais, amatininkais, dvasininkais, kiemsargiais, kt.; jose išlikę ir jau prarasti (pvz., Basųjų karmeličių vienuolyno Šv. Juozapo sužadėtinio bažnyčia) architektūros ir istorijos paminklai, miesto pokyčiai, susiję su statybomis ar gaisrais, urbanistinis peizažas, gamtovaizdžiai, įvairūs miesto renginiai ir įvykiai, išvykos upėmis, vilniečių portretai).

Kelias į fotografiją ir Vilnių

Pats J. Čechavičius nebuvo vilnietis (gimė netoli Polocko; dab. Baltarusija), kartu su broliu mokėsi Vitebsko gimnazijoje, tačiau nepadarė karinės karjeros: 35-erių Liubline dirbo buhalteriu (tuo metu fotografija tik gimsta), ten 1853 m. atidaro pirmąją fotoateljė. 1856 m. jau susiję su fotografija: išvyksta į Paryžių, Varšuvą, ten mokosi fotografijos meno ir amato. 1859–1864 m. dirbo fotografu Kijeve, Černigove, Vitebske, Varšuvoje; visur atidaro ir savo fotoateljė. Taigi Čechavičius spėjo pabūti ir pirmuoju Kijevo fotografu – vienoje nuotraukoje matyti ir jo darbovietė. 1865 m. pavasarį persikraustęs

Skaitmeninis Juozapo Čechavičiaus namo modelis, apie jį pasakoja parodos kuratorius, fotografijos istorikas ir diplomatas Dainius Junevičius.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

į Vilnių gavo generalgubernatoriaus leidimą įkurti ateljė, fotografuoti Vilnių ir viso Šiaurės Vakarų krašto žemės ūkio bei pramonės objektus. 1868 m. miesto Dūma leido išnuomotame Botanikos sodo sklype pasistatyti namą, kuriame ir įkūrė fotografijos ateljė. Jis fotografavo pasiturinčių vilniečių portretus, taip pat ir Vilniaus gatves, vietovaizdžius, apylinkes. Jau tuomet ėmė jungti keletą nuotraukų į vieną panoraminę. J. Čechavičius buvo Prancūzijos fotografijos draugijos narys, siuntė savo fotografijas į jos parodas ir Sankt Peterburgo imperatoriškąją dailės akademiją, kad būtų įtvirtintos ir apsaugotos jo autoriaus teisės.

Parodoje buvo galima susipažinti su skaitmeniniu Juozapo Čechavičiaus namo modeliu

Jo fotoateljė paviljonas pastatytas 1887 m. pab. Pilies kalno papėdėje buvusiame miesto sode, Botanikos (vėliau – Karališkojoje, o dabar – Barboros

Radvilaitės) gatvėje. Šiame name fotografas gyveno su šeima iki mirties. Pastatas nugriautas 1892 m. Namas stovėjo prie įėjimo į miesto sodą ir buvo medinis. Tik neseniai atradus keletą naujų šaltinių, tapo įmanoma rekonstruoti pastatą ir parodyti, kaip jis atrodė.

Yra išlikę apie 200 Čechavičiaus fotografijų, šioje parodoje rodyta – apie 100 (daugiausia iš Lietuvos, Lenkijos nacionalinių muziejų fondų, VU bibliotekos, yra ir iš privačių rinkinių). Dviejose salėse Vilnius rodomas Čechavičiaus pirmtakų akimis.

Vilniaus fotografai pirmtakai

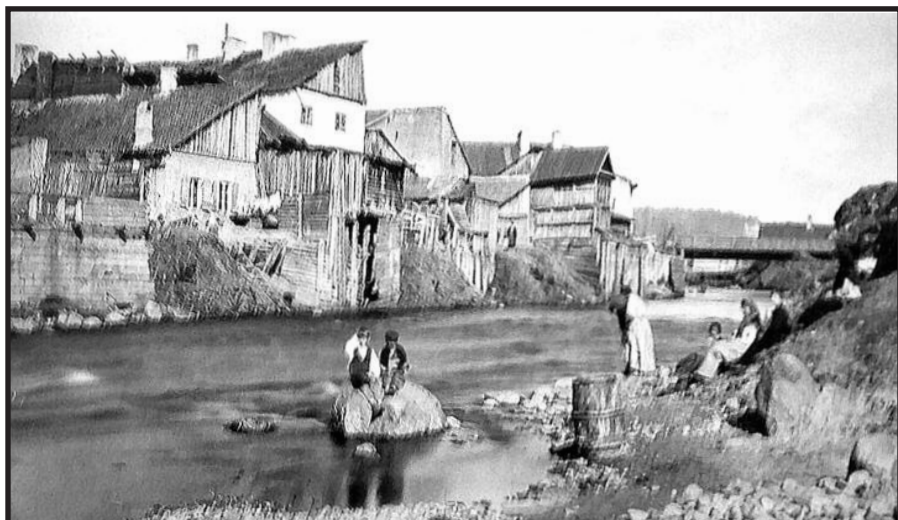
Abdonas Korzonas – pirmasis Vilniaus fotografas, 1863 m. sukilimo dalyvis, stereoskopinės fotografijos pradininkas Lietuvoje. Beje, vietinis (gimė 1824 m. Pašaltuonio dvare netoli Tauragės – mirė po 1874 m. Troicke Orenburgo gubernijoje). Nuo 1859 m. iki 1863 m. balandžio mėn. Vilniuje veikė jo studija, tačiau labiausiai išgarsėjo kaip dvigubos nuotraukos su specialiu objektyvu pradininkas. Su specialiais akiniais ekrane buvo galima apžiūrėti šešis jo Vilniaus panoraminius vaizdus. 1863–1864 įsitraukia į sukilimą, po tremties grįžta į Lietuvą. Viena garsiausių jo fotografijų – Panerių geležinkelio tunelio statybos. Jau tais laikais būta „fotošopo“ – vaizdo koregavimo, pvz., vienoje nuotraukoje iškirptas visas Bernardinų bažnyčios fasadas.

Pirmtakų kūryboje nematome politinių momentų – jie fiksuodavo miesto pokyčius, statybos naujienas. 1865-ieji – pirmieji metai po pralaimėto sukilimo, griežta rusifikacijos politika. Matome Aleksandro Nevskio koplyčią (dabartinėje Vinco Kudirkos aikštėje), pastatytą rusų kariams, kurie žuvo malsindami sukilimą.

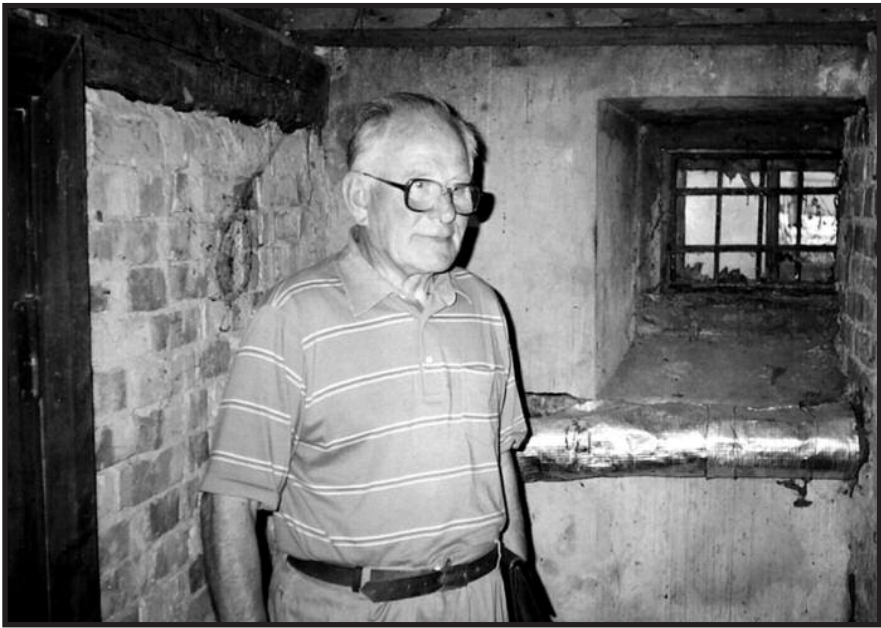
Nukelta į 8 psl.

Vienos seniausių erdvinių ir panoraminių Vilniaus nuotraukų.

R A Š Y T O J O U Ž R A Š A I

GYVENIMAS – ne grifelinė lentelė:
jokio puslapio neištrinsi

Alfonsas Stakėnas dar sykį pabuvojo toje politinių kalinių kameroje, kurioje apie porą mėnesių teko praleisti 1946 metais. Kitoje nuotraukos pusėje daktaro ranka užrašyta: „Į mažytę kamerą buvo sutalpinę penkiolika asmenų. Saulės, vandens ir galimybės nusiprausti čia nebuvo.“

Leono Peleckio-Kaktavičiaus asmeninio archyvo nuotr.

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Tėvas ir sūnus

Stakėnas – ne itin dažna Lietuvoje pavardė. Tačiau solidų barzdočių su gitara tokia pavardė turbūt pažįsta ir jaunas, ir senas. Virgio Stakėno nesupainiosi su jokių kitu populiariu artistu. Ir vis dėlto kažkodėl užgauna širdį, kai apie garsųjį chirurgą urologą Alfonsą Stakėną kas nors ima ir pasako: „Tai – to žymiojo dainininko tėvas“. Seniai laikas atitaisyti šią klaidą. Pasakymas turėtų skambėti maždaug taip: „Tai – to žymiojo daktaro sūnus“.

Pats daktaras A. Stakėnas į tokius samprotavimus tik nusišypso, sakydamas, kad toje gyvenimo srityje, su kuria susijęs sūnus, jis esąs beveik profanas ir vertinti tikrai negalėtų. Tiesa, jaunystėje labai traukė ir akordeonas su armonika, ir mandolina, tačiau tik iš tolo. Ką nors panašaus išgyti nebuvo jokių galimybių. Virgis, pusantrų metų pastudijavęs mediciną, pasiryžo nelengvam žingsniui – viską pradėti iš naujo. Seniai tėvas dėl šito nerūstauja, svarbu, kad pasiekė sūnus savo, kad tai, ką daro, yra profesionalu, kad, galų gale, ne laidokas.

O pasiekė tikrai nemažai. Sukūrė per 300 baladžių. Buvo Šiauliuose veikusios Dainuojamosios poezijos studijos įkūrėjas ir vadovas, ansamblių „Sekmadienis“ ir „Jonis“ krikštatėvis, Lietuvos country muzikos festivalių judėjimo pradininkas, vadovavo Šiaulių dviračių gamyklos „Vairas“ radijo studijai. Yra Lietuvos country muzikantų asociacijos prezidentas.

Nors gydytoju netapo, Šiaulių pedagoginiame institute įgijo defektologo ir logopedo kvalifikacijas, kelerius metus dirbo pagal specialybę. Kol daina galutinai nugalėjo.

„Vaikai, tik nelįskit į politiką...“

O kaip savo kelią atrado medicinos mokslų daktaras A. Stakėnas? Gal ir jam kelio pradžioje visko pasitaikė?

– Pasitaikė, – šypsosi daktaras ir papasakoja išties netikėtą negirdėtą istoriją. Jos klausantis, prisiminė senokas, dar sovietmečiu Šiauliuose sklandęs gandas: kažkokia proga norėta A. Stakėno vardu pavadinti vieną naujų miesto gatvių (vargu ar Šiauliuose rasi populiareesnį gydytoją!), tačiau tie, kurie viską žinodavo, ėmė kažką ir išknisė. Lyg ir vokių operavęs, lyg ir vokiečiams tarnavęs... Pašnekovas sako, kad būta ne visai taip.

A. Stakėnas gimė 1925 metais. Rokiškio gimnazijoje į išstypusias gimnazistų figūras pradėjo dairytis vokiečiai. Tada keli ir „pasitaisė“ dokumentus, pajaunėjo pora metų. Alfonsas taip pat. Ir vis dėlto, artinantis rusams ir formuojantis Povilo Plechavičiaus armijai, jų mokytojas – Nepriklausomybės laikų pulkininkas ir Rokiškio rinktinės vadas Manvydas Vitkūnas – patarė orientotis į šią armiją. Išvyko gimnazistai į Marijampolę, į Karo mokyklą, tačiau ten išbuvo tik apie mėnesį. Išgirdę, kad areštuota mokyklos vadovybė, kariūnai išsiskirstė.

– Teko kurį laiką slapstytis, – prisiminė A. Stakėnas. – O paskui, nors

ir buvo rizikos, grįžau drauge su kitais į paskutinę gimnazijos klasę.

Surizikavo laikyti stojamuosius į Vilniaus universitetą, Medicinos fakultetą. Pasisekė. O mediciną pasirinkęs gal todėl, kad visam gyvenimui įsiminė tėvo, buvusio caro armijos jefreitoriaus ir revoliucijos Petrapilyje dalyvio, žodžiai: „Vaikai, tik niekada nelįskit į politiką. Kad jūs žinotumėt, kaip buvo baisu...“

Iki Vorkutos

Vos pradėjus studijuoti, 1945 m. spalio 19 d. suėmė ir įmetė į KGB rūšį. Po dešimties dienų pervežė į Rokiškio KGB.

– Čia gyvenome kameroje rūsyje apie penkiolika žmonių, – pasakoja A. Stakėnas. – Išbuvo beveik du mėnesius. Prasidėjo tardymai. Pateikė kaltinimą – esą aš platinu nelegalią literatūrą. Mano žodžiais niekas netikėjo. Turėjau prisipažinti tai, kas jiems buvo naudinga, ir pasirašyti lyg tai būtų buvusi teisybė.

Iš tų dienų įsiminė dvi pavardės: tardytojas Popovas ir jo padėjėjas Balaboskinas. Paguldė ant grindų spardydamas, mušdamas geležinėmis vielomis, duodavo kumščiu antausį, o apsvaigus pasodindavo ir vėl pradėdavo iš naujo.

Po kankinimų perkėlė į Lukiškes. Paskui – ilga kelionė kiauoliniu vagonu, prasidėjusi rikiuote klūpomis kalėjimo kieme. Pasiekus Vorkutą, trisdešimt trijų lietuvių brigada išsiųsta pėsčiomis per gilų sniegą. Už tų ilgų trisdešimties kilometrų ir buvo jų lageris.

– Nuvykome į tolimiausią vietą šiaurėje, kur buvo tiesiamas geležinkelis, – pasakoja apie tas dienas A. Stakėnas. – Reikėjo vežti išsprogdintą gruntą iš karjero į laukus. Rankiniais vežimėliais. Iki darbo dienos pabaigos nebuvo nei valgio, nei vandens. Jei labai norėdavai gerti, tekdavo čiulpti sniegą. Nebuvo ir jokių galimybių pranešti į namus, kur esu. O ir jokio ryšio su pasauliu – nei radijo, nei laikraščio.

Netikėta atomazga atėjo po pusmečio: pakvietė į lagerio administraciją ir, nebeleidę grįžti į baraką, nulydėjo į Abes kalėjimą. Ten išdavė kelionės dokumentą, pasakė, kad gali važiuoti namo. Jokių paaiškinimų ar atsiprašymo nebuvo.

Kelionė atgal užtruko apie porą savaitių. Dalį maisto davinio, išduoto kelionei, pavogė paskutinę naktį kalėjime. Stotyse teko prašinėti duonos. Kaip sunku tai daryti, A. Stakėnas sako ir šiandien nepamiršęs. Ir po šiukšliadėžės rausėsi – „apvalai maisto atlieką ir suvalgai“. Jau ir apie mirtį buvo

bepradedęs galvoti. Kai birželio 15-ąją pagaliau pasiekė Rokiškio geležinkelio stotį, buvo panašus į tikrą valkatą – apaugęs barzda, vatinėmis kelnėmis, vatinuku, veltiniais.

Studijos ir pasirinkimas

– Ilgai mąsciau, ką daryti toliau, – prisimena A. Stakėnas. – Ir surizikavau: o gal... Iki šios dienos negaliu užmiršti tos akimirkos. Atvykęs į universitetą, užėinu pas profesorį Kazimierą Beliuką, sakau, taip ir taip, buvau patekęs į lagerį, ką man toliau veikti. O jis man ir sako: „Prašom studijuoti“.

– Nesiūlė dirbti KGB?

– Ne. Jokių pasiūlymų. Ačiū Dievui, ne. Tik vis viena ar kita proga pabrėždavo: štai kokia teisinga valdžia – jis buvo lagery, o leidžiam mokytis. Tam tikrą politiką iš to darydavo.

Mokėsi labai gerai, bet siūlomo darbo universitete atsisakė. Paprasė leidimo važiuoti į Šiaulius. Niekada tame mieste nebuvo buvęs, tačiau jis atrodė gana didelis, be to, toliau nuo Vilniaus.

Po 300 operacijų kasmet

Nuo 1952 metų Šiauliuose. Pradėjo eiliniu chirurgu ordinatoriumi, keturis dešimtmečius išdirbo respublikinės ligoninės urologinio skyriaus vedėju, tapo medicinos mokslų daktaru.

Visas gyvenimas atiduotas urologijai. Kai čia atvyko, tokių specialistų nei mieste, nei apskrityje nebuvo. Urologiniai tyrimai buvo primityvūs. Tai ir pastūmėjo į kursų Maskvoje, Leningrade (kitokių užsienių tada nebuvo), o paskui viskas tarsis savaime įsibėgėjo.

– Sunkiausia buvo todėl, kad neturėjau mokytojo, – prisipažįsta A. Stakėnas.

1968 metais pasiryžo ir per porą metų parašė ir apgynė disertaciją. Drauge dirbdamas skyriaus vedėju ir, be abejo, operuodamas. Tapo pirmuoju Lietuvoje urologu, gavusiu mokslinį laipsnį.

Tada dar sykį jam pasiūlė darbą sostinėje. Atsisakė.

Dabar ir Lietuvoje, ir Šiauliuose urologų pakankamai. Nemažai jų, o Šiauliuose dauguma – A. Stakėno mokiniai. Aukščiausios kategorijos.

Šiauliuose urologų atliekamos operacijos nenusileidžia toms, kurios daromos sostinėje, Kaune. Be to, šiauliečiai pirmieji Lietuvoje dar 1990 metais prancūziška aparatūra pradėjo skaldyti inkstų akmenis.

Medicinos mokslų daktaro A. Stakėno įkurta me skyriuje, kurį išeidamas į pensiją perdavė savo geriausiajam mokiniui Tonarui Bekerui, – šešiasdešimt lovų. Būdamas skyriaus vedėju, jis čia praleisdavo daugiausia laiko – nuo šeštos ryto iki šeštos vakaro. Iš viso respublikinei Šiaulių ligoninei atidavęs 52 metus, dabar tik į svečius užsuka.

– Kiek per tuos keturis dešimtmečius operacijų padarėte?

– Vidutiniškai – trejetą šimtų per metus.

– Daug kartų teko susidurti su mirtimi?

– Kiekviena liga turi savo procentą. Neseniai domėjausi, ieškojau šitų rodiklių pasaulinėje literatūroje, atrodom tikrai neblogai. Miršta žmogus tik tais atvejais, kurie išties beviltiški.

Kai Šiauliuose lankėsi žinomas gydytojas urologas iš Čikagos Petras Kisieličius, tiesiai pasakė: „Mes nemokėtume tokiomis sąlygomis dirbti ir dar pasiekti tokių aukštų rezultatų“.

Visi A. Stakėno didžiausi džiaugsmai ir rūpesčiai prabėgo čia – ligoninės operacinėje ir palatose. Daktaras papasakojo, kad vis dėlto į nemalonę dar ne kartą buvo patekęs. 1956-aisiais, pastebėjus jo pareigingumą, pakvietė dirbti Šiaulių miesto sveikatos apsaugos skyriaus vedėju. Ilgai atsisakinėjo, kol buvo tiesiog įsakyta eiti tas pareigas.

Romualdas Rakauskas. Iš ciklo „Žydėjimas“

Daina Opolskaitė. *Dienų piramidės*. Novelės. – Vilnius, Tyto alba, 2019

Daina Opolskaitė

NEKADA

Novelė

Žydinčių rapsų elektra dar tebekibirkščiaavo akyse, nors buvo nuvažiuota jau apie dešimt kilometrų, geltona jūra – laukas liko kažkur toli už nugarų, tiktai akys niekaip negalėjo pamiršti tos stiprios, akinančios šviesos, o širdis atsikratyti staiga užplūdusio jausmo – skausmingo ilgesio, svaigios laisvės, aštrios savigailos – visko kartu. Net oda pašiurpo, kai tas jausmas staiga tapo aiškiai suvokiamas, kad visą laiką gyvenai ne taip, kad viskas yra ne taip, kaip turėtų būti, bet nugyventa jau tiek, kad nieko nebeištaisyti. Niekada.

Ji užsimerkė ir daugiau nežiūrėjo į kelią. Nežiūrėjo į jo rankas, tvirtai laikančias vairą, geras, patikimas ir rūpestingas rankas, jų gubiama ji gyveno jau penkiolika metų. Ar gali būti tiek daug? Nė akies krašteliu nedirstelėjo ir į veidrodėlį, kad skvarbiu, kone diagnostiniu žvilgsniu nužvelgtų ant galinės sėdynės vaikus – ar jiems viskas gerai? Bėgant metams užtekdamo vos pažvelgti bet kuriam į akis, kad iškart permąstytų, suprastų, pajustų, ar neskauda galvos, nepykina ar šiaip kas, ko net nuskaktyti negali, bet užtekdamo to vieno vienintelio žvilgsnio ir matai – negerai. Dabar jiems viskas buvo gerai, jie čėpsėdami kirtu šokoladinius pyragaičius

ir čiulpė vandens gertuvių snapelius, muzika įkyliai zirzė ausinėse, prijungtose prie telefono. Ji neatsimerkė. Geltona akinanti šviesa kaip kosminė iskra, kaip stipri elektros srovė apšėmė ne tik akis, bet ir smegenis, jos tarytum išsijungė iš kasdienybės sistemos, raumenys atsipalaidavo ir kūnas tarsi nugrimzdo į niekad nepatirtą minkštumą – kaip į debesį.

– Atiduok mano telefoną, nes gausi! Pamatysi...

– Tu jau ir taip jį sugadinai, žiopyl! Atšok.

– Mama...

Nuovargis – ji niekad nė nepagalvojo apie tai. Iš tikrųjų nebuvo tam laiko. Nė vienos sekundės prabėgusiais metais. Baisiausia, kad ji taip ir nepasidžiaugė savo vaikų vaikyste. Ketverius metus miegojo vienoje lovoje su dukra tvirtai laikydama jos rankutes, saugodama ją nuo jos pačios. Apie vidurnaktį, taip, taip, apie vidurnaktį, ji dar gerai prisimena, maži pirščiukai lėtai nubusdavo, vaikas miegodavo, nubusdavo tik jo pirštai, ir iš pradžių lėtai, o paskui vis labiau negalėdami apsikęsti imdavo draskyti storus tvarsčius beveik ligi alkūnių beviltiškai siekdami degančios niežuliu odos. Odą norėdavosi nusiplėšti, tiesiog nusimauti, tada ji lai-

kydavo jos rankutes, kartais jas glostydamo, o kartais neapsikentusi švelniai per jas sušerdavo – ir taip iki ryto. O vieną naktį ji neišlaikė: baisiai norėjo miego, ir tvarsčiai nebeatlaikė – ryte ji nubudo pajutusi keistą drėgmę ant skruosto ir atsėdusi lovoje nustėro: jos mergaitė miegojo, o rankutės, kruvinos ir tebelimpančios audinių skysčio sakais, lietė jai veidą; kruvini nudraskyti tvarsčiai gulėjo šalia.

O sūnus? Jis jau gimė ypatingas: akys – viena melsva, kita rusva. Ji tai pastebėjo iš karto, dar gimdymo palatoje, vos tik jis atsimerkė. Daug kas jai tvirtino, kad laikui bėgant pigmentas susilygins ir bus, kaip turi būti, bet ji tvirtai žinojo: nebus. Jos berniuko akys nei mėlynos, nei rudos ir niekas niekada negalės pasakyti kokios. O dar vėliau prasi-dėjo tie priepuoliai. Klastinga liga, išėlinusi ir apsigyvenusi jo vaikiškame kūne. Kartais tyrinėdama jį akimis ji klausdavo savęs, iš kur jo menkame kūne yra vietos tokiai baisiai ligai? Ji bijodavo tų priepuolių, juos net sapnuodavo. Pabusdavo iš gilaus miego, sapno, šaukdama jo vardą namų tamsoje ir tyloje, nes akyse teberegėdavo jo pradedančias virpėti rankutes, po to pečius, dar po to kelius, galiausiai galingas viesulas, šėlstantis viduje, pargriaudavo jos vaiką ant žemės ir ji turėdavo žiūrėti, kaip beprotiška jėga purtyte purto jo kūną, kaip tirštos baltos putos driekiasi pro lūpas ir krinta jai ant rankų. Ji turėdavo tai ištverti.

Kiek laiko ji taip sėdėjo paskendusi nebūtyje? Pusvalandį ar net valandą? Pasirodo, jie jau suko į kiemą. Mobilaus pultelio mygtuko spustelėjimu aukšti dantyti vartai vėrėsi lyg užkerėti, nedrąsiai ir lėtai, kaip toje pasakoje apie erškėčiais apkerojusioje pilyje amžius miegančią karalaite, tačiau nepermaldaujamai gražindami juos – visus keturis – į tą užmirštą pasaulį, iš kurio pavyko trumpam ištrūkti. Vartai užsivers jiems už nugarų, ir viskas, – juos akimirksniu apšvies, supančios dygūs erškėčiai, jie ir vėl numirs, užmigs užkerėti sustojusio laiko. Koku būdu to išvengti?

Ji neramiai pasimuistė, tarsi norėdama ištrūkti iš lipnaus voratinklio, tačiau saugos diržas, permestas per petį, išpėjo, kad išsivaduoti nepavyks. Vaikai jau seniai išsiritę iš mašinos ir klykaudami ir kumščiuodamiesi nulėkė prie durų, o ji tarytum apdujusi, tarytum nesąmoningai norėdama pasipriešinti besiveriančiai neišvengiamybei tyčia lėtai lipo iš mašinos, tyčia ilgai laikėsi išsikibus durių rankenos – nenorėdama jos paleisti, lyg bijodama, lyg maldaudama neatimti iš jos to vienintelio apčiuopiamo ryšio su paliktu pasauliu.

Namai pasitiko aštriu chloro kvapu. Ji prisi-

minė, kad prieš išvažiuodama, apimta keisto, stipraus įkvėpimo viską sutvarkyti be priekaištų, skrupulingai iššveitė vonią ir tualetą, nublizgino visas sienų ir grindų plyteles, išplovė kilimėlius, to paties įkvėpimo pagauta nuvalė palanges, suslapstė visus indus, nė vienos lėkštės nepaliko ant stalo, nė vieno puodelio – nieko, dievaži, tarytum ketindama čia niekad daugiau nebesugrįžti, tarytum nesąmoningai užleisdama vietą kažkam, kas pakeis ją, ir kad nebūtų nė menkiausio priekaišto. Tačiau ji vėl grįžo, štai ji stovi ant slenksčio, ji, o ne kas kitas, ir dėl to buvo taip baisu, taip negera, taip beviltiška, kad net pykino. Ji numetė du sunkius krepšius su daiktais koridoriuje prie sienos ir užsimerkė.

– Kaip gera sugrįžti namo!

Ji tarytum iš kriauklės gilumos girdėjo jo balsą. Linksma, nerūpestingą, kupiną ramios gyvenimiškos laimės. Kasdienybės muzika skambėjo jo balse, ji išgirdo ją, atpažino, nes kasdien klausėsi to balso uvertiūrų ir adagio, atitardama su vaikais savuoju kanonu. Šį kartą tik tiek. Muzika nutolo, nutilo, jis tikriausiai užkopė laiptais į antrąjį aukštą arba išėjo į terasą. Vaikų šurmulyš taip pat prislopo, aišku, jie gulte sugulė prie kompiuterio ir pamiršo viską pasaulyje. Jie tikrai jaučiasi sugrįžę namo, juk be to išgyveno net penkias dienas, iš jų tai buvo atimta, nors jie urzgė ir šnypstė iš nepasitenkinimo kaip žvėriūkščiai.

Ojuk žmogus taip ir negyvena savo gyvenimo. Keista ir liūdna, kai pagalvoji. Niekada negali keltis, kada iš tikrųjų nori, daryti tai, kas tau iš tiesų patinka, nedaryti, ko nenorėtumei, nes gyvenė ne vienas, greta kito žmogaus. Jis taip pat gyvena su tavimi, jam irgi ne geriau, ko gero, jis irgi pasakytų tą patį: kad siaubingai pavargo, kad norėtų gyventi vienas, kad užkniso viskas ir tas pats visą laiką, ir tai būtų gryniausia teisybė. Juk ne kartą ji matė keistai perkreiptu veidu, parėmusį galvą rankomis ir nuovargio apniauktomis akimis. Tada jis nenorėdavo kalbėtis. Norėdavo pabūti vienas, iki vėlumos lėtais žingsniais vaikščiodamas kieme rūkydavo cigaretes – pro virtuvės langą jam net nenumanant ji nematoma galėjo sekti judančio nuodėguliuko trajektoriją, kaip mažutį švyturį tamsos vandenyse. Jis nenorėdavo grįžti į vidų, grįžti pas ją ir ji tai jautė. Jis irgi buvo pavargęs. Bet išsivaikščiodavo ir grįždavo. Ir viskas vėl būdavo kaip visada. Visada tenka elgtis kaip geriau ir praktiškiau, kaip teisingiau ir tinkamiau, bet niekada taip, kaip iš tikrųjų norėtum. Niekada.

O ko ji norėtų? Labai paprasta: pabėgti. Ji net krūptelėjo. Juokinga! Ne, o kodėl juokinga? Viską atiduotų, jei staiga dingtų visos priklausomybės ir atsakomybės. Išeitų, išvažiuotų toli, bet kur. Daug kas palaikytų ją kvaištelėjusia. Ji išsikraustė iš proto, nes turi viską, jos gyvenimas tobulas, jei tobulų gyvenimų iš viso esama, jai nieko nestinga. Ir vėl toji elektra. Ta pati geltona šviesa, persmelkusi visą galvą. Ji tarsi auksinis žaibas perbėga visas mintis, kad tai ne gyvenimas, kad laikas bėga velniui, kad nejaugi tik tiek žmogui reikia? Kas jai pasidarė?

Ji stengėsi apsimesti, elgtis lyg niekur nieko. Iškraustė iš krepšių daiktus, nešvarius drabužius suvertė į skalbiamosios būgną. Čia pat pripjaustė šviežių daržovių, sumaišė salotas. Sukosi kaip vilkelis, kaip užsukta. Kad neturėtų kada galvoti. Nustojo užti skalbiamoji, tada ji išdžiaustė skalbinius, o tada išsitempė iš garažo žoliapjovę.

– Ką čia sugalvojai?

Jis aiškiai buvo nustebęs. Juk jie ką tik sugrįžo. Normalu būtų atsipūsti, pasėdinti ilgai nebuvus namuose. Nenormalu tampyti žoliapjovę, lyg nebūtų jokio kito laiko.

– Ar nematei, kaip užaugo žolė? Reikia nupjauti.

Jis gūžtelėjo pečiais ir neprieštaravo. Pats įėjo vidun, tikriausiai įsitaisė prie televizoriaus. O ji iki sutemų tampė ir tampė sunkią žoliapjovę.

Naktį ji keistai nubudo staiga, be jokios priežasties. Nebuvo jokio košmaro, rodos, iš viso nieko nesapnavo, bent jau neprisiminė. Jokios baimės ar nerimo. Nepažadino joks garsas. Nebuvo nieko, bet ji pakirdo akimirksniu, plačiai atmerkė akis kaip kokiam įtempto siužeto filme, kur gaivina mas iš komos žmogus staiga atplėšia vokus ir aplink nuvilnija palengvėjimo atodūsis. Iš pradžių ji lėtai ir atsargiai atsisėdo, bijodama, kad netikėtai negirgžtelėtų čiuzinio spyruoklės. Tada ramiai palaukė, kol tamsoje akys pradės skirti daiktų ir bal-

Romualdas Rakauskas. Iš ciklo „Žydėjimas“

dų kontūrus. Sieninis laikrodys tebuvo tamsi dėmė. Paveikslų kampai magiškai sukarpė sienų blyškumą. Žvilgtelėjo į lovą ir joje miegantį žmogų. Tamsoje išryškėjo jo pečiai kaip gerai pažįstamas kalvos kyšulys su švelniu duburiu ir kaklo ilankėle. Jis šnopavo taikiai ir ramiai. Kartais pasigirdavo jaukus garsas – švelnus oro pūstelėjimas pro sučiauptas lūpas, kuris kaipmat nutūpdavo jai ant rankos it naktinis drugelis. Akimirksniu nosį pasiekdavo ir kvapas gaizus, stiprus ir drėgnas žydinčių rapsų kvapas.

Ji lėtai nuleido kojas ant kilimo. Paskui greitai atsistojo, tamsoje sugraibė kojines ir palaidinę, dar kažką, tai turėjo būti kelnės. Išėjo taip pat greitai, tyliai kaip pelė perbėgo kilimu ir dingo. Jausdama keistą, vejantį nerimą leidosi laiptais, ausyse smarkiai mušė pulsas, sunkūs tvinksniai aidėjo visame kūne, o ją vijo didžiulė baimė, nerimas. Noras tapti nematomai priminė kruvinus detektyvinius serialus, kada naktį įvykdomas ilgai planuotas kraupus nusikaltimas, žmogžudystė, kai nusikaltėliui reikia skubėti, tapti nematomam. Ji beprotiškai skubėjo. Nepalikdama sau laiko atsakinėti į blaivaus proto uždavinėjamus klausimus, kur eina, ką daro ir ką dar ketina daryti, akimirksniu įnirio į drabužius, kliūdama įsispyrė į gumines šlepetes, crocsus, ir ant medinės prieškambario lentynėlės paskubomis sugraibė mašinos raktus. Net nedirstelėjo į vaikų kambario pusę – vaikų nebuvo, tą akimirką ji jų neturėjo, jie iš viso nebuvo gimę, buvo tik ji viena ir naktis, kuri jos laukė. Ir laisvė, kurios laukė ji. Išsiplėsti nors valandą laisvės, laisvės tik sau vienai ir su savim – argi ji ne beprotė? Kas ja patikės?

Rūsio durys apačioje buvo neužrakintos, kaip ji ir spėjo. Iš rūsių buvo galima greitai patekti į garažą. Mažiau triukšmo, kuo mažiau triukšmo. Ir jokių minčių, jokių žvilgsnių į šoninius veidrodėlius. Ji visa jėga atlupo mašinos dureles. Rankos sušlapo nuo prakaito, rakteliai slydinėjo tarp pirštų niekaip nepataikydami, kur reikia. Pagaliau jos mažas automobilis sumurkė, suurzgė, ji paspaudė pedalą ir štai tyliai išnėrė iš stoginės kaip katė išeidama naktinėti. Vartai prasiskyrė ir susivėrė taip pat tyliai, erškėčių grandinės be garso nukrito paleisdamos ją iš savo gniaužtų, jie buvo bejėgiai ją sulaikyti, suturėti.

Išsukusi iš kiemo ji beprotišku greičiu dūmė tuščiu plentu. Žinojo, kur važiuoti, kur sukti. Iš viso gal bus apie penkiolika kilometrų. Tiltas per upę, snaudžianti miestelio pakelės bažnyčia, po to visą laiką į kairę. Kažkur ten, už kelių rodyklių, sušvintančių tamsoje nuo automobilio žibintų, turėjo prasidėti laukas. Platus ir lygiai vilnijantis kaip jūra. Ji sustos šalikelėje, vis tiek nė gyvos dvasios, paskubomis užtrenks mašinos dureles ir tada...

Išsokusi ji bėgo kiek įkirsdama. Aklinoje tamsoje geltona elektra kibirkščiuojantis laukas atrodė juo-

dai mėlynas. Vėjo beveik nebuvo, mėnulio irgi. Ūkanota naktis su tamsoje išlietu miško kontūru, o gal ten tebuvo pavieniai medžiai, atrodė kaip nutapyta. Nakties vėsa jau buvo spėjusi apgobti pečius, visas kūnas virpėjo. Tarytum apkvaitusi ji brido ir brido gilyn, paniro iki juosmens, iš pradžių keistai džiaugdamosi, tyliai juokdamasi ir, atrodo, net pusbalsiu su savimi kalbėdama, kad štai pagaliau ji čia, ji pabėgo, paspruko, garsiai šnupuodama ir kvėpdama orą tarytum koks gyvūnas, atklydęs iš miško ar pakelės ieškoti prieglobsčio. Paskui atėjo suvokimas, kad ji viena, iš tikrųjų viena, kaip skausmingai seniai to ilgėjosi ir troško, kad niekas to nežino ir neseka jos, niekas taip ir nesužinos ir niekam nereikės pasiaiškinti. Tada jau nebeskubėjo, kvėpavimas nurimo, žingsniai tapo lėtesni, kol pagaliau ji sustojo ir išiklausė. Reikėjo pajusti, paliesti ir išgirsti šitokią naktį. Susirinkti visas minutes kaip mažyčius brangakmenius. Buvo tylu. Šalti šiurkštūs lapai šliuožė jai apie kojas kaip gyvos žuvys. Joks nakties paukštis nesucypšėjo skrisdamas pro šalį, joks, net mažiausias, gyvis nekrustelėjo nei čia pat, nei kur nors toliau. Ji klausė savęs, ar nesapnuoja, nes akimirką ją persmelkė jausmas, jog tai netikra, ir ji išsigando.

Ką ji čia veikia? Kiek dabar valandų? Bus jau gerokai po pusiaunakčio. Koks žydintis laukas, kokia geltona šviesa? Juk pati tikriausia naktis, tamsu – nors į akį durk. Ką ji čia veikia, ko ieško? Staiga ji prisiminė namus, lovą, svaiginančią miegu ir šilumą, savo žmogų, kuris dabar jaukia kvėpuoja į pagalvę, ir vaikus, miegančius gretimame kambaryje. O Dieve, ir ką ji sau galvojo šitaip išeidama iš namų naktį? Jos tikrasis gyvenimas ten, jokio kito negali būti. Ką ji tikėjosi rasti, ką suprasti? Ar tai, kad tik gyvendama dėl kitų jaučiasi laimingiausia? Kad gyventi tik sau neįmanoma ir tokio gyvenimo jai tikrai nereikia? Niekada.

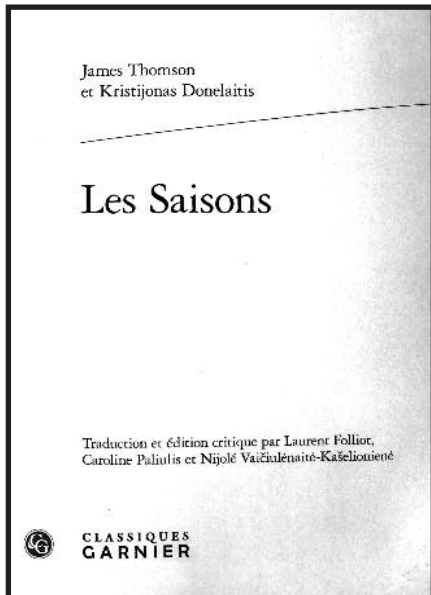
Atgal parvažiavo ramiai ir neskubėdama. Vartai vėl paslaugiai atsivėrė ją išleisdami. Karalaitė sugrįžo į miegančią karalystę, kad gyventų ten ilgai ir laimingai. Garaže pastatyta mašina ir tyliai paspaudusi durų rankeną įsmuko vidun. Šepetės nusispyrė čia pat ant laiptų ir basomis be garso užkopė viršų. Buvo mirtinai sušalusi. Kai glustelėjo į šiltą lovą ir atsimerkė, pasivaideno, kad ilsisi bekraščiam žydinčiame patale o didžiulės geltonos bangos ją neša ir liūliuoja. Buvo gera.

Ryte ji šokio žingsneliu sukosi virtuvėje. Jautėsi toks lengva, kad, rodės, galėtų nuskristi. Užplikė keturis puodeliusliūs arbatos, prikepė kiaušiniųės su kumpiu, paskrudino duonos ir šypsodamasi atsisėdo prie stalo.

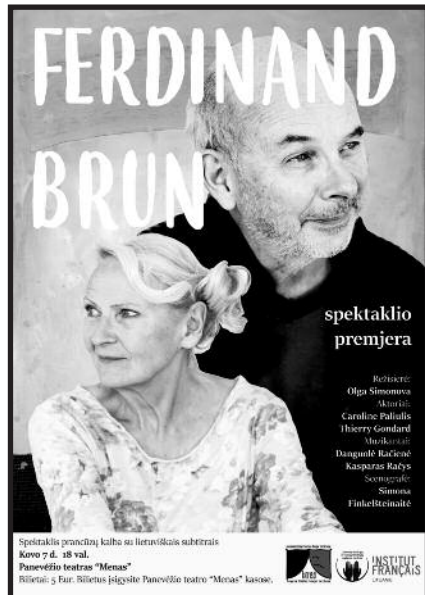
– Kas yra? – nustebęs kilstelėjo į ją akis nuo laikraščio – Atrodo, niekada nebuvai tokia laiminga.

– Niekada, – patvirtino ji pirštų galais prisiliedama jo rankos. □

Frankofonijos renginiuose – lietuviški atgarsiai ir sąsajos

K. Masiulytė-Paliulienė į prancūzų kalbą išvertė Kristijono Donelaičio „Metus“

Po spektaklio „Ferdinandas Brunas“ K. Masiulytė-Paliulienė gavo daugybę gėlių

Algis Vaškevičius

Nuo 1990 metų kasmet kovo 20-ąją pasaulyje yra minima tarptautinė frankofonijos diena. Frankofonija vienija šalis ir regionus, kuriuose pagrindinė arba paplitusi kalba yra prancūzų. Tai – 84 valstybės visuose žemynuose ir daugiau kaip 890 milijonų žmonių, kalbančių prancūzų kalba ar jos besimokančių. Tarptautinei frankofonijos organizacijai priklauso 88 valstybės ir Vyriausybės narės. Lygiai 20 metų, nuo 1999-ųjų Lietuva šioje organizacijoje turi stebėtojos statusą.

Frankofonija simbolizuoja bendrystę, solidarumą ir taiką – šia proga kasmet kovo mėnesį organizuojama daugybė šventinių ir kultūrinių minėjimų. Šiemet, kai frankofonija Lietuvoje minima jau 20 kartą, LR Užsienio reikalų ministerija, Prancūzų institutas Lietuvoje su frankofoniškų šalių ir Lietuvos partneriais parengė turtingą programą, kuri apėmė Vilnių ir Kauną. Šiemet greta įvairių kultūrinių renginių didesnis dėmesys skiriamas frankofonijai ir inovacijoms.

Vilniuje renginiai prasidėjo parodos apie inovatyvius aplinkosaugos sprendimus Šveicarijoje atidarymu. Prancūzų institutas Lietuvoje pristatė Jacques Chessexo romaną „Vienas žydas dėl pavyzdžio“. Taip pat institutas, koordinuojantis visus šiuos renginius pristatė ir Vytauto Didžiojo švietimo akademijos projektą „Socialinių mokslų tyrimų valdymas frankofoniškoje Kambodžoje“, pasiūlė įvairių svečių iš Prancūzijos pasikaitų, daug kitų renginių.

Vilniaus universitete vyko Paulo Verlaine poezijos skaitovų konkursas, Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje surengta paroda „A la française: prancūziškoji kasdienybės estetika Lietuvoje“, čia šį savaitgalį vyksta frankofoniškojo kino renginiai. Kovo 20-ąją, frankofonijos dieną Seime surengta konferencija „Frankofonija ir skaitmeninė erdvė“.

Paskutinę kovo savaitę bus surengta mokinių piešinių paroda „Žvilgsnis į Paryžių“, Vilniaus universiteto teatras parodys spektaklį „Mažasis princas“, kuriame vaidina prancūzų filologijos programos studentai. Kovo 27-ąją Lietuvos nacio-

nalinėje M. Mažvydo bibliotekoje bus pristatytas pernai gruodžio mėnesį Prancūzijoje išleistas Kristijono Donelaičio „Metų“ vertimas į prancūzų kalbą ir dalyvaus vertėjos Karolina Masiulytė-Paliulienė bei Nijolė Kašlionienė.

Frankofonijos dienų metu Vilniuje, Kaune, Alytuje, Palangoje ir kituose šalies miestuose rodomas režisierės iš Ukrainos Olgos Simonovos pastatytas spektaklis „Ferdinandas Brunas“ pagal 2015 metais išleistą Aurelie Valogne romaną. Tai šiuolaikinio prancūzų teatro pjesė, tragikomedija, pasakojanti apie tai, kaip vienišas, suirzęs senis vėl atranda gyvenimo prasmę ir laimę.

83-ųjų sulaukęs Ferdinandas Brunas yra nelaimingas. Jis siekia pabaigti vieną kartą ir visiems laikams su savo nepakenčiamu gyvenimu, tikėdamas, kad mirtis atneš ramybę ir palengvėjimą. Artimieji jam meta iššūkį, kuris sukrečia Ferdinandą ir palaipsniui paverčia jį gyvenimo džiaugsmą atradusiu žmogumi.

Spektaklyje net keletą vaidmenų kuria jau minėta vertėja, aktorė K. Masiulytė-Paliulienė, Ferdinandą vaidina svečias iš Prancūzijos Thierry Gondard. „Ferdinandas Brunas“ – tarptautinis teatro projektas, kurį remia Prancūzijos ambasada Lietuvoje, jis rodomas prancūzų kalba su lietuviškais subtitrais.

Kauno miesto kameriniame teatre spektaklio metu salė buvo sausakimša, nemažą žiūrovų dalį sudarė Lietuvos ir Prancūzijos asociacijos

Kauno skyriaus nariai. Visus prancūzų ir lietuvių kalbomis pasveikino šios asociacijos narys Arūnas Paliulis. Žiūrovai negailėjo plojimų aktoriams, po spektaklio jiems dovanojo daugybę gėlių. Itin daug jų gavo aktorė ir vertėja K. Masiulytė-Paliulienė.

Prancūzijos garbės legiono ordinu apdovanota K. Masiulytė-Paliulienė neseniai atšventė gražų 70 metų jubiliejų. Paryžiuje augusi, aktorystės mokslus ten baigusi K. Masiulytė-Paliulienė ne kartą pabrėžė, kad jos šeimoje visuomet buvo laikomasi nuostatos – Lietuvą reikia mylėti ir padėti jai.

Viename savo interviu K. Masiulytė-Paliulienė sakė, kad Prancūzijos garbės legiono ordinas jai skirtas už nuopelnus antrajai Tėvynei Prancūzijai, už vaidybą, režisūrą, vertimus ir apskritai nenuilstamą literatūros ir prancūziškosios kultūros puoselėjimą. Pernai aktorė buvo apdovanota ir Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ už filantropinę veiklą, jaunų žmonių saviraiškos skatinimą ir rėmimą.

Aktorystės meno ji mokėsi dramos

Spektaklio „Ferdinandas Brunas“ fragmentas

teatro Charles Dullin mokykloje, studijavo istoriją Sorbonos universitete, tęsė mokslus Valstybinėje dramos mokykloje. 1986 m. ji su kitu lietuvių kilmės prancūzų aktoriumi Žanu Kristupu Mončiu (skulptoriaus Antano Mončio sūnumi) sukūrė spektaklį apie žinomą disidentę ir kovotoją už tikėjimo laisvę Sovietų Lietuvoje Nijolę Sadūnaite. 1994 m. Karolina su vyru JAV lietuviu Arūnu Paliuliu ir dukra Lina persikėlė gyventi į Lietuvą.

Kauniečiams kovo 2-27 dienomis parengta per dvidešimt įvairiausių renginių – nuo muzikos, poezijos, kino filmų, spektaklių bei meno parodų iki ekskursijų, paskaitų, konferencijų ir netgi gurmaniškų vakarienių.

Renginių programoje svarbiausiu akcentu tapo kovo 19 dieną Kauno menininkų namuose surengta tarptautinė konferencija „Emanuelis Levinas: gyvenimas ir kūryba“, kuri skirta geriau pažinti vieną įtakingiausių XX amžiaus filosofų, gyvenusių Kaune. Joje viena iš pranešėjų buvo Danielle Cohen-Levinas, vadovaujanti Paryžiaus Sorbonos universiteto Žydų ir šiuolaikinės filosofijos tyrimų institutui – Emanuelio Levino centrui.

Frankofonijos renginiai Kaune prasidėjo dailininko Prano Gailiaus parodoje Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, kur eiles skaitė jau minėta K. Masiulytė-Paliulienė ir moksleiviai, skambėjo akordeono muzika. Jų metu buvo parodytas spektaklis „Baimė“, Vilniaus universiteto profesorius Vytau-

tas Bikulčius skaitė paskaitą „Prancūzų romanas šiandien ir literatūros premijos“, buvo surengtas Frédéricio Borey BUTTERFLIES trio džiazo koncertas, vyko konferencija „Politikos ir kultūros įvairovė prancūziškai kalbančiame pasaulyje: tarp dabarties ir ateities“, surengta ekskursija „Prancūzų pėdsakai Kaune“ bei kiti renginiai.

Didelio žiūrovų susidomėjimo sulaukė Nacionaliniame M. K.Čiurlionio dailės muziejuje surengta fotografo Michel Goussard fotografijų paroda „Plačiai atmerktomis akimis. Šampanės fragmentai“. Šis fotografas yra kilęs iš senos garsios bakalėjininkų šeimos, kurios protėviai minimi jau nuo 1514 metų. M. Goussard studijavo komercijos mokslus ir dirbdamas bakalėjejoje tęsė šeimos tradiciją. Sulaukęs garbaus amžiaus, jis vis dažniau pradėjo leisti laisvalaikį su fotoaparatu rankose.

Naujojoje parodoje Kaune eksponuojamos nuotraukos, kuriose užfiksuotos vėtrungės. Šampanės regionas yra žinomas ne tik šampanu, kurį taip pat gamina ir parodos autoriaus šeimos nariai, bet ir gotikinėmis katedromis, puoštomis nuostabiais vitražais. Be to, parodoje ir nemažai gamtos fotografijų – autorius fiksavo įvairius augalus, ypač vandens lelijas.

Parodos atidaryme dalyvavo M. Goussard dukra Anne-Marie Goussard, kuri yra Lietuvos garbės konsulė Champagne-Ardenne regione. 2001 metais Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus už ypatingus nuopelnus Lietuvai ją apdovanojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu, o dar po metų paskyrė garbės konsule. Be įvairiapusės diplomatinės veiklos, Anna-Marie Goussard organizuoja Lietuvos menininkų parodas Prancūzijoje.

„Tėtis dėl sveikatos į parodos atidarymą atvykti negalėjo, bet jis jau gal dešimt kartų lankėsi Lietuvoje ir yra išimylėjęs šią šalį. Visiems jums tėtis prašė perduoti, kad jis dabar fotografuoja savo malonumui su mažu fotoaparatu, naudodamas savo skvarbų žvilgsnį. Tėčiui Champagne dabar yra svarbūs paprasti dalykai, tarp jų – baltosios vandens lelijos ir vėtrungės“, – sakė parodos atidaryme garbės konsulė.

Pasak šios parodos kuratorės Danutės Gruzdienės, parodą „Plačiai atmerktomis akimis. Šampanės fragmentai“ galima laikyti ilgametės dviejų šalių – Prancūzijos ir Lietuvos – bičiulystės simboliu. Ji Kaune veiks iki gegužės 12 dienos. □

M. Goussard fotografijų paroda Kaune sudomino daug meno mėtojų.

A. Vaškevičiaus nuotr.

SAVAITGALIS COOL!

Renata Šerelytė

Yorgos Lanthimos „Favoritė“

IŽŪLIOJI „FAVORITĖ“

Na kaip nenuėisi pasižiūrėti akiplėšiškos ir prabangios istorinės dramos „Favoritė“, juolab kad tai – naujas garsaus graikų režisieriaus Yorgos Lanthimos („Omaras“, „Šventojo elnio nužudymas“) filmas. Pasak kino kritikų, labai šiuolaikiškas ir ekspresyvus. Negi ižūlus: nepagarbiai traktuojantis istorinius veikėjus.

Tiesą pasakius, ar filme esama daug istorinės tiesos – arba, tiksliau pasakius, istorinės informacijos – geriau negalvoti. Jeigu turėsiu daug laisvo laiko, pasidomėsiu karalienės Anos Stiuart (1665–1714) biografija, bet kadangi tokia galimybė menka, belieka tikėti paties filmo ekspresija.

Trijų moterų – karalienės Anos ir dviejų jos favoričių, Saros ir Abigailės – santykiai gal kiek ir nuspėjami (aišku, kad favoritės kausis dėl karalienės palankumo dantimis ir nagais). Tai visiškai suprantama – politika tokia jau yra. Įdomu stebėti šias savanaudiškas kovas ir svarstyti, o kiek gi jose visgi esama draugystės, prieraišumo ir simpatijos. Tiesą pasakius, viskas vyksta gana brutaliai ir netgi neišradingai. Daug sykių griūvama į purvą, į lapus, į pievelę su kakučiais. Paskui prausiamasi. Simboliška.

Puikus Olivios Colman (karalienė Ana) vaidmuo. Mylinti, manipuliuojama, nelaiminga, isteriška ir užsispyrusi karalienė, kankinama podagros ir vienatvės. Man jos buvo gaila. Nors filmas, tiesą sakant, vulgarokas.

Marlena Dietrich „Maroke“

ŠVELNUSIS „MAROKAS“

Sekmadienio vakaras, pilnutėlė „Salvijos“ kino teatro salė. Daugiau brandaus amžiaus žiūrovų, nei jaunimo, bet gal tai ir suprantama – juk rodomas Josefo von Sternbergo 1930 m. sukurtas filmas „Marokas“. Su legendiniais aktoriais Gary Cooper ir Mar-

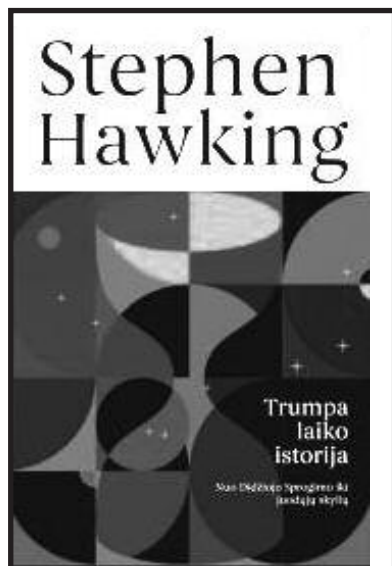
lena Dietrich. Ir, tiesą pasakius, žavus ir mielas filmas, nors ir kiek nuspėjamas; didžiausią išpūdį man paliko Marlenos Dietrich pasirodymas vodelio teatre su smokingu ir skrybėle, drąsus ir netgi ižūlus epizodas, nekalbant jau apie tai, kad dvelkė erotika ir žavesiu.

Žavus ir Gary Cooper, legionierius Braun, karštai įsimylėjęs vodelio aktorę, ir ponas Le Bas-jė, taip pat įsimylėjęs ją ir toks kilnus, kad net širdį spaudžia. O jau kokios kerinčios scenos, kai Marlena, bėgdama į gatvę pasitikti mylimojo, išbarsto perlų vėrinį ar kai Braun lengvai, lyg žaisdamas, susidoroja su dviem peiliais ginkluotais užpuolikais.

Tiesa, prieš seansą filmą ir režisierių pristatė kino kritikas – sužinojau daug įdomių detalių. Ir, žinoma, išidėmėjau, kad „Maroke“ Marlena Dietrich suvaidino bene geriausią savo vaidmenį.

STEPHEN HAWKING IR „BULVĖS AKIS“

Nors turiu dvi Hawking knygas („Visata riešuto kevale“ ir „Didysis projektas“), neatsispyriau pagundai išigyti ir „Trumpą laiko istoriją“ (A Brief History of Time). Tiesiog nepajėgiau atsilaukyti paantraštei – „Nuo Didžiojo Sprogimo iki juodųjų skylių“. Taigi savaitgalį pradėjau skaityti.

Stephen Hawking „Trumpa laiko istorija“

Iš pradžių niekaip negalėjau susikaupti, nes bandžiau prisiminti, ką mokykloje dariau per fizikos pamokas (veikiausiai piešiau šaržus ir galvojau, kaip suskambus skambučiui greičiau nudumti iki valgyklos). Kai susikaupiau, atėjo šuo ir ėmė iš antklodės suktis sau lizdą.

Taigi iš viso to, ką perskaičiau, dabar atsime nu tik į piltuvėlį panašų šviesos kūgį, kurį kerta laiko linija. Jis man panašus į Dantės „Pragaro“ schemą. Jeigu nori išeiti iš pragaro, reikia pralįsti pro pačią siauriausią piltuvėlio vietą. Nei šis, nei tas. Visai nemoksliška. Tiesą pasakius, veikiausiai Hawking skaitau ne dėl jo mokslškumo, o dėl to, kad visos tos mokslinės teorijos labai stimuliuoja kūrybinę vaizduotę.

Dar kankinausi ties novele. Norėjau ją žūtbūt užbaigti. Pavadinau „Bulvės akis“. Apie dvi pus-seseres, kurių viena išvažiavo į miestą ir tapo sėkminga mergina, o kita liko kaime ir išėjo iš proto. Toji pamišėlė atvažiavo į miestą ir išsivežė savo sėkmingąją pus-seserę atgal į kaimą, įdėjo į stiklinį butelį ir nunešė rūsin. Prieš tai, žinoma, pus-seserę reikėjo sumažinti iki musės dydžio.

Baisiai žaviuosi gotikiniais kūrinių. Bet geriau imtis didesnės apimtys. Nes novelė yra klaikiai nedėkingas žanras. Per tiek laiko, kiek su ja vargau, būčiau trečdalį romano parašiusi.

Woody Allen. „Manhatan“

WOODY ALLEN IR MERO RINKIMAI

LRT po Hitchcocko kino vakarų ėmė rodyti Woody Alleno filmus. Būčiau nedovanotinai praziopsojusi, bet padėjo atsitiktinumas. Televizorius kažką burzgė, o aš bėgau pro šalį, norėdama atimti iš šuns reklaminių lapelių su kandidato atvaizdu. Atėmiau, prisėdau ant sofos pailsėti ir staiga išgirdau iš ekrano skambant žavingą dialogą. Taip ir prasidėjau, kol baigėsi filmas. „Ani Hol“, taip jis vadinosi.

Tai buvo praėjusį šeštadienį. Kokį Allen filmą rodė šį šeštadienį, nesupratau, nes prisėdau ant sofos vėl ties filmo viduriu. Bet kadangi vaidino tie patys – Allen ir puikioji Diana Keaton – atrodė, kad čia filmo tęsinys.

Na tiesiog neįmanoma atsitraukti nuo ekrano!.. O juk niekas nesimuša dėl tiesos ir teisingumo, nevaduoja įkaitų, nešokinėja stogais ir neklausia nušauto herojaus „You are okay?“ , o tik plepa visokiausius žavius intelektualinius niekus. Ir kodėl aš taip pasiilgau tokių mielų plepalų?.. Gal kad mūsų *mass media* tokia mirtinai nuobodi ir nuspėjama?..

Darėjau balsuoti, graužiama hamletiško klausimo: ar balsuoti už blogą, ar už dar blogesnį? Geriausia būtų nebalsuoti, bet ką daryti, jeigu išrinks ne blogą, o blogesnį? Jausiuosi už tai atsakinga ir nerasiu sau vietos.

Ir nors labai knietėjo ant biuletenio apskritimuko padėti ne kryžiuką, o nupiešti ūsus arba ragus, racionalumas nugalėjo. Nubalsavau teisingai ir paniurusi išėjau. Et, kaip nusibodo būti protin-gu. □

Woody Allen. „Anie Hall“

Vilniaus praeities vaizdai

XIV a. Čekijos meistrų sukurto pasaulio žemėlapis su Lietuvos sostine Vilna (Vilniumi)

Atkelta iš 2 psl.

Kitas autorius – **Albertas Sveikovskis** (iš tuometinės Prūsijos) neilgai buvo Vilniuje. Jo fotografijų – panoraminis vaizdas. Jis, kaip J. Čechavičius, Abdonas Korzonas, Vilhelmas Zacharčikas ar Konradas Brandelis, kūrė savo fotografijų Vilniaus albumus. Parodos atradimas – **Vilhelmas Zacharčikas** atvyko į Vilnių iš Podolės, dirbo Vilniaus astronomijos observatorijoje, bet pamėgo fotografuoti ir miestą. Pats parengė albumėlį, turėjo, palyginti su Kobzonu, išpūdingą kamerą. Vos 28-erių mirė nuo šiltinės. Manoma, jei ne ankstyva mirtis, galėjo tapti antruoju Čechavičiumi (jo nuotrauka kokybe išsiskiria iš kitų amžininkų).

To meto prekės ženklas buvo brolių **Baldusų** ateljė (Prancūzijos fotografijos elitas). Jie buvo komerciškai sėkmingi – leido Europos paminklų seriją (sudarinėjo sutartis su Europos fotografais). Pirmieji padarė fotografijas (nes rengė ekspedicijas) nuo Monblano viršukalnės – tai darė fotografijas labai brangias.

Kiek kitoks požiūris į fotografiją buvo tų, kurie į fotografiją pasuko iš tapy-

bos. Ekspresionistinis miškas su šėšeliais – šviesos žaismas medžių lapijoje. Fotografai tampa konkurentai dailininkams ir patys dailininkai ima fotografiją naudoti kaip pagalbinę priemonę – kad pagautų akimirkos išpūdį. Tuo metu reikėjo įgūdžių – dviejų kadrų su išlaikymu. **Antanas Norbakas** – pirmasis prancūzų nusamdytas fotografas turėjo nuolat fiksuoti Peterburgo-Varšuvos geležinkelio tiesimą ir kas savaitę siųsti paštu. **Konradas Brandelis** ėmė fotografuoti dar būdamas gimnazistu, skolinosi kamerą (kiekvienas fotografas turėjo rūpintis chemikalais pats, ieškoti receptūros). Jų sukurti ryškiai duodavo kavos rudumo ar kitoki atspalvį – tai ir buvo nuotraukų vizitinė kortelė. Tokio rudo atspalvio yra **Maksymiliano Fajanso** (1825–1890) Varšuvos Europos viešbučio vidus, nufotografuotas 1872 m. balandį, nuotrauka gauta iš nacionalinio muziejaus Varšuvoje. Šis Varšuvos fotografas yra parodos puošmena kaip ir jo kraštiečiai **Karolis Beyeris**, **Konradas Brandelis**, **Janas Mieczkowski** ir Prancūzijos fotografijos korifėjai **Édouard'as Baldusas**, **Gustave'as Le Gray'us** bei „**Bisson Frères**“ ateljė nuotraukos iš Lietuvos dailės muziejaus ir

Nacionalinio muziejaus Varšuvoje. Parodoje rodytos paties Čechavičiaus ir jo amžininkų labiausiai vertintos nuotraukos. Pirmą kartą eksponuojamos atrastų Čechavičiaus darytų seniausių išlikusių Kijevo ir Vilniaus nuotraukų faksimilės. Parodoje, be originalių nuotraukų, buvo rodomi jų padidintų vaizdų fragmentai: tos epochos įvykių liudininkai. Šiai parodai išleistas ir gausiai iliustruotas katalogas.

P.S. Pats pirmasis išlikęs Vilniaus atvaizdas – XIV a. Čekijos meistrų sukurto pasaulio žemėlapis fragmentas su Lietuvos sostine Vilna (Vilniumi). Šis unikalus XIV a. istorijos šaltinis rodomas pačiame salių „represntaciniam Vil-

niaus paveikslų galerijos prieškambaryje“. Iki XIX a. buvo manoma, kad ten pavaizduoti Čekijos keliai – portulano žemėlapis. Liublianos universiteto profesorius **Janezas Höfleris**, suabejojęs kelių žemėlapio interpretacija, jį nuodugnai ištyrė pagal vietovardžius, jo atsiradimo aplinkybes ir jame atrado Vilnių. Žemėlapis saugomas Slovėnijos Respublikos archyve Liublianoje. Pas mus atkeliavo kaip tarptautinių parodų ciklo „Vilniaus miesto istorijos svarbiausieji ženklai“ dalis. Mat rengiantis Vilniaus 700 metų jubiliejui nutarta kasmet (2018–2022) per jo gimtadienį (sausio 25-ąją) pristatyti visuomenei išskirtinę kultūros vertybę iš Europos šalių institucijų fondų, aktualią Lietuvos ir kartu Vilniaus istorijai. □

Stakėnas

Atkelta iš 3 psl.

Drauge, žinoma, dirbo ir ligoninėje. Tai atsitiko 1973-aisiais, nors A. Stakėnas visą laiką su nerimu laukė, kada „organai“ išsiaiškins jo praeitį. Tuomet buvo apkaltintas už suklastotus gimimo metus, dalyvavimą rezistencijoje, ir tik jo, kaip specialisto, patirtis išgelbėjo nuo sunkesnių pasekmių. Tiesa, su Sveikatos skyriaus vedėjo pareigomis teko atsisveikinti. Štai tuomet kaip niekada teko pajusti, kas yra tikras draugas ir tikras žmogus – nususuko nuo jo ne tik oficialūs asmenys ir kai kurie darbo draugai, bet ir keletas šeimos draugų. Neprisiminė daktaro ir jo pusės amžiaus jubiliejaus dieną.

* * *

Laisvalaikį daktaras dažniausiai skirdavo lietuviškomis senienoms: per daugelį metų sukaupia nemažai retų leidinių (tarp jų yra ir tokių, kurių ne kiekvienas muziejus turi), visi nacionaliniai pinigai, vertingos varpų, žvakidžių, laikrodžių, tarpukario kariškų sagų kolekcijos. Kėdės, stalas, kiti namų apyvokos daiktai – taip pat senoviški. Ant sienos, pačioje garbingiausioje vietoje kabo, lyg kokia šventenybė, praėjusio amžiaus pradžioje jo tėvo naudota grifelinė lentelė.

Ne sykį, žvelgdamas į ją, A. Stakėnas yra pagalvojęs: gyvenimas ne grifelinė lentelė, jokio puslapio neištrinsi.

Išėjus į pensiją, daktaro gyvenime atsirado dar vienas svarbus užsiėmimas – tapo Trečiojo amžiaus universiteto rektoriumi. Jam nežinant išrinko, labai prašė neatsisakyti. A. Stakėno dėka suko ir suko į Šiaulius žinomiausiu Lietuvoje medicinos profesoriais. Tai veiklai paskyrė net dešimt metų.

2000-aisiais A. Stakėną šiauliečiai išrinko miesto Garbės piliečiu. Tais pat metais jam įteiktas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalis. Savo nueitą gyvenimo kelią daktaras aprašė knygoje „Daktaro druska“. Tai – penktoji serijos „Šiaulių

miesto Garbės piliečiai“ knyga. Ją sudarė sūnus Virgis, o tėvo mokslinę veiklą tame leidinyje apžvelgė JAV gyvenanti dukra – žymi mokslininkė Jovita Marcinkevičienė-Ricci.

Jovita Vilniaus universitete baigė biofiziką, apgynė disertaciją. Dirbo A. Einšteino institute New Yorke, laimėjusi konkursą, persikėlė į Diuponų koncerną. Šiuo metu – žinomos pasaulyje farmacijos kompanijos „Novartis“ biochemijos skyriaus Bostone vadovė. Amerikoje jau ketvirtis amžiaus.

Domėjimąsi mokslu paveldėjo iš tėvo. Į Ameriką išvažiavo, nes vyrui buvo pasiūlytas darbas Nw Yorke. Užatlantėje įtvirtinusi savo mokslinį

Virgis Stakėnas

laipsnį, penkerius metus dirbo eksperimentinį darbą, rašė mokslinius straipsnius. Mirus vyrui, buvo kilusi mintis grįžti į Lietuvą, tačiau ir tėvynėje anuomet buvo problemų su darbais. Pažįstamas steigė farmacijos skyrių garsioje kompanijoje. Buvo visko, kol tapo atsakinga jos širdies ir kraujagyslių padalinyje už biochemijos sritį.

Kartą per metus Jovita savaitei atvažiuoja į Lietuvą. Pasimatyti su tėčiu ir broliu. Mama jau iškeliavusi Anapilin.

Su sūnumi kalbasi tik lietuviškai, marti – amerikietė. Anūkai raginami mokytis lietuvių kalbos, lietuviškų knygų jiems parūpino Jovita.

Daktaras A. Stakėnas labai laukia svečių iš JAV. O Virgis ir pats aplanko sesę bei jos atžalas. Be abejo, dainininko galvą po tokių viešnagių papuošia nauja originali skrybėlė. V. Stakėno be skrybėlės turbūt niekas neįsivaizduoja. Neretai į Lietuvą parvežama ir nauja gitara. □

Kultūros kronika

Kovo 8–10 d. Newcastle Jungtinės Karalystės gyventojai turėjo galimybę pamatyti lietuviškus dokumentinius filmus renginyje „Cinematic Incursions: Traditions and Experiments in Lithuanian Cinema“. Programos tikslas – pristatyti lietuviško kino tradicijas, eksperimentus bei režisūros techniką. Pristatomi filmai buvo sukurti socialinio realizmo, Chruščiovo atšilimo, Sovietų Sąjungos žlugimo ir Lietuvos nepriklausomybės metu. Programą vainikavo žymaus škotų menininko Douglas Gordon meno filmas, skirtas Jonui Mekui.